

CİNSEL SAĞLIK VE ÜREME SAĞLIĞI HAKLARI PLATFORMU

CSÜS HAKLARI SAVUNUCULUĞU
POLİTİKA BELGESİ

CİNSEL SAĞLIK VE ÜREME SAĞLIĞI HAKLARI (CİSÜ) PLATFORMU

CSÜS HAKLARI SAVUNUCULUĞU POLİTİKA BELGESİ

Bu belgenin amacı, Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı ve Hakları (CİSÜ) Platformu'nun amaçlarını, işleyişi ve savunuculuk çalışmalarında benimsediği ilkeleri ortaya koymaktır.

Bu belgede yer alan ilkeler, CİSÜ Platformu'nun tüm üyelerini, Platformun koordinasyon ekibini, Platform çalışmalarında destekçi veya gönüllü olan yer alan, ortak olunan veya işbirliği yapılan kurumları, sivil inisiyatifleri ve kişileri kapsar. Belgede belirtilen amaç ve ilkelere aykırı söylem ve eylemlerde bulunduğu belirlenen Platform üyeleriyle ilgili süreç işletilir ve alınan karar uyarınca üyelikleri askıya alınabilir ve/ya sonlandırılabilir.

Bu belge sabit olmayıp, Platform üyelerinin ve sekreteryanın talep ve görüşleri, mevzuat değişiklikleri, teknolojik gelişmeler ve diğer ihtiyaçlar doğrultusunda gözden geçirilerek, Platform çoğunluğunun onayıyla yenilenebilir.

PLATFORMUN AMACI VE ÇALIŞMA ALANI

CİSÜ Platformu, cinsel sağlık ve üreme sağlığı (CSÜS) hizmetleri ve hakları konusunda ırk, etnisite, dil, inanç, sağlık statüsü, cinsiyet kimliği, cinsel yönelim vb. farklar gözetilmeksizin Türkiye'de yaşayan tüm bireylerin eşit ölçüde bilgi sahibi olmaları ve bu hizmet ve haklara eşit ölçüde erişebilmelerine katkıda bulunmayı amaçlar. Bu amaçla Platform,

- veri ve kanıta dayalı savunuculuk, izleme ve farkındalık artırma çalışmaları yürütür,
- hizmetlerin türü, kalitesi ve erişilebilirliği ile ilgili eksiklikleri ve sorunları ortaya koyan ve çözüm önerileri sunan yayınlar yapar,
- bu alanda çalışan ulusal veya uluslararası sivil kuruluş ve platformlarla ortaklıklar ve işbirlikleri yapar,
- sivil toplumu ve kamuoyunu harekete geçirerek, önerilerinin uygulanabilmesi için karar alıcılara yönelik baskı grubu oluşturur.

Platform, savunuculuk perspektifini geliştirirken engelliler, gençler, göçmenler, kadınlar ve LGBTİ+'lar gibi CSÜS hizmetlerine erişimde hak ihlallerine maruz bırakılan kişi veya gruplar ile bu alanda çalışan sağlık personelleri, akademisyenler ve sivil toplumun deneyimlerine ve gözlemlerine öncelik verir.

CİSÜ Platformu CSÜS haklarını temel insan hakları olarak kabul eder. Bir kişinin herhangi bir sebepten ötürü CSÜS hizmetlerine erişiminin zorlaştırılması, engellenmesi veya kişiye

hizmet sunumunun reddi, insan hakları ihlalidir. Dünya Cinsel Sağlık Birliği'nin (WAS) 1999'da Hong Kong'da düzenlediği 14. Dünya Seksoloji Kongresi'nde kabul edilen ve 2014 yılında güncellenen [Cinsel Haklar Bildirgesi](#), cinsel haklar konusundaki en yakın tarihli belgelerden biridir. Bildirge, cinselliğin her insanın kişiliğinin ayrılmaz bir parçası olduğunu, cinselliğin tam olarak gelişiminin temel insani gereksinimlerin karşılanmasına, kişilerarası olduğu kadar bireyle toplum arasındaki ilişkilerin de iyi haline bağlı olduğunu dile getirir ve cinsel hakların bağlı olduğu 16 temel insan hakkının altını çizer:

1. Eşitlik muamele ve ayrımcılık yasağı,
2. Yaşama hakkı, özgürlük ve güvenlik hakkı,
3. Özerklik ve bedensel bütünlük hakkı,
4. İşkence yasağı ve insanlık dışı ya da aşağılayıcı muameleye tabi tutulma yasağı,
5. Şiddetin ve baskının hiçbir türüne maruz bırakılmama hakkı,
6. Özel hayata saygı hakkı,
7. Cinsel sağlık dahil olmak üzere, haz veren, tatmin edici ve daha güvenli cinsel deneyimleri olanaklı kılan, erişilebilecek en yüksek sağlık standardı hakkı, 8. Bilimsel gelişme ve uygulamalarından faydalanma hakkı,
9. Bilgi edinme hakkı,
10. Eğitim hakkı ve kapsamlı cinsellik eğitimi hakkı,
11. Evliliğe ve benzer türde, eşitliğe ve tam ve özgür iradeye dayalı ilişkilere dahil olma, bu ilişkileri kurma ve bozma hakkı,
12. Çocuk sahibi olup olmayacağına, çocuk sayısına ve çocuklar arası yaş aralıklarına karar verme ve bunu yapabilmek için gerekli bilgi ve araçlara sahip olma hakkı, 13. Düşünce ve ifade özgürlüğü hakkı,
14. Örgütlenme ve barışçıl toplantı hakkı,
15. Kamusal ve politik hayata katılım hakkı,
16. Adalete, yasal yollara ve çözüme erişim hakkı.

CİSÜ Platformu, çalışmalarında genel olarak evrensel insan hakları çerçevesini; özel olarak ve yukarıda sayılan haklar dahil olmak üzere CSÜS ile yakından ilişkili insan haklarını, [İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi](#)ⁱ(1948), [Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi](#)ⁱⁱ (1950), [İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi](#)ⁱⁱⁱ (1997), [Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi \(CEDAW\)](#)^{iv} (1979), [Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme](#)^v(2007), Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi ([İstanbul Sözleşmesi](#)^{vi} (2011) başta olmak üzere CSÜS hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili uluslararası sözleşmeleri ve ulusal yasaları; [Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Programı](#) (1994)^{vii}, [Pekin Deklarasyonu](#)^{viii} (1995), 2030 [Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları](#)^{ix}, [Yogyakarta İlkeleri](#)^x(2017) esas alır.

Savunuculuk anlayışını bu ulusal ve uluslararası çerçevelere dayandıran CİSÜ Platformu,

CSÜS haklarıyla ilgili şu tanımları benimser^{xi}:

- Cinsellik; atanmış cinsiyet, cinsiyet kimlikleri ve rolleri, cinsel yönelim, erotizm, haz, yakınlık ve üremeyi kapsayan; düşünceler, fanteziler, arzular, inançlar, tutumlar, değerler, davranışlar, pratikler, roller ve ilişkilerle deneyimlenebilen ve ifade edilebilen; biyolojik, fiziksel, toplumsal, ekonomik, politik, kültürel, yasal, tarihsel, dinsel ve ruhsal faktörlerin etkileşimiyle şekillenen, insan olmanın merkezi unsurlarından biridir.
- Cinsel sağlık; cinsellikle ilgili, herhangi bir hastalığın yokluğuyla sınırlı olmayan; fiziksel, zihinsel ve toplumsal olarak tam bir iyilik halidir. Zorlamadan, ayrımcılıktan ve şiddetten uzak, haz veren, güvenli bir cinselliğe ve bu nitelikteki cinsel deneyimler ile ilişkilere pozitif ve saygılı bir yaklaşımı gerektirir.
- Üreme Sağlığı; üreme sistemi, işlevleri ve süreçleriyle ilgili olan, herhangi bir hastalığın ve zafiyetin bulunmamasıyla sınırlı olmayan; fiziksel, zihinsel ve toplumsal olarak tam bir iyilik halidir. Tatmin edici ve güvenli bir cinsel yaşam sürmeyi, üreme kapasitesinin kullanımıyla ilgili özgürce karar alabilmeyi kapsar.
- Cinsel sağlık ve üreme sağlığı (CSÜS); üreme sistemiyle ilgili, fiziksel, zihinsel ve toplumsal olarak tam bir iyilik halini ve tatmin edici ve güvenli bir cinsel yaşam sürmeyi, üreme kapasitesinin kullanımıyla ilgili özgürce karar alabilmeyi kapsar.
- CSÜS Hakları; beden ile ilgili kararları kendi başına alabilme ve bu konularda doğru bilgi alma, kontrasepsiyon dahil olmak üzere CSÜS hizmetlerine ulaşma; evlenilip evlenilmeyeceğini, evlenilecekse ne zaman ve kiminle evlenileceğini seçme, çocuk sahibi olup olunmayacağına ve olunacaksa kaç çocuk sahibi olunacağına karar verme; (cinsel saldırı, genital sakatlama, zorla gebelik, zorla kürtaj ve zorla sterilizasyon dahil olmak üzere) tüm cinsel şiddet biçimlerinden uzak bir hayat sürme haklarıdır.

PLATFORMUN ÇALIŞMA İLKELERİ

CİSÜ Platformu'nun çalışma ilkeleri şunlardır:

- Çalışmalarını uluslararası sözleşmeler çerçevesinde, hak temelli bakış açısıyla yürütür.
- Her türlü nefret söylemine, ayrımcılığa ve şiddete karşıdır.
- Toplumsal cinsiyet eşitliğini savunur.
- Yatay, anti-hiyerarşik, erişilebilir, katılımcı, şeffaf ve kapsayıcı bir yaklaşımla örgütlenir ve çalışır.
- Alanda hak temelli bakış açısıyla çalışan ve Politika Belgesi'ndeki ilkeleri kabul eden herkesin başvurusuna açıktır.

Platform, üye örgütleriyle iç iletişimini şeffaf, hesap verebilir ve katılımcılığı teşvik eder biçimde sürdürür, planlama ve uygulama adımlarında üyelerini düzenli olarak bilgilendirir ve

sürece dahil eder.

PLATFORMUN YAPISI VE İŞLEYİŞİ

1. Platform yapısı; Üyeler, Destekçiler, Yürütme Kurulu, Çalışma Grupları ve Sekreteryadan oluşur.
2. Platform üyelerinin, Yürütme Kurulu ve çalışma grubu üyelerinin toplantılara ve faaliyetlere aktif katılımları ve geri bildirimde bulunmaları beklenir.
3. Yürütme Kurulu, Platformun çalışmalarını takip eder ve değerlendirir. Platformun sürdürülebilirliğini sağlamak için gereken adımları planlar, uygulanmasını takip eder ve değerlendirir. Platforma savunuculuk stratejisi ve sürdürülebilirlikle ilgili yeni çalışma önerileri getirir.
4. Platform Yürütme Kurulu ve Sekreteryası, tüm üyelerin katılımına açık toplantıda, oy çokluğuna göre seçilir. İlk toplantıda toplam üye sayısının yarısından 1 fazlasının katılımı beklenir, bu sayı sağlanamaz ise ikinci toplantıda katılanlar tarafından oy çokluğuyla karar alınır.
5. Platform Sekreteryası Platform üyesi bir kurum tarafından yürütülür. Yürütme Kurulu'ndan ve Platform üyelerinden destek alarak çalışır ve Platformun idari işlerini, üyelik süreçlerini yürütür, etkinlik ve eğitim organizasyonlarını, yayın çalışmalarını yapar.
6. Platform çalışma grupları, iki sabit çalışma grubu ve ihtiyaca göre oluşturulacak konu bazlı-dönemsel çalışma gruplarından oluşur. Gruplar kendi çalışma planlarını oluşturur, toplantılarla ve iç yazışmalarla takip ederler.
7. Platformun üye ve Yürütme Kurulu toplantılarında kararlar toplantıya katılanların oy çokluğuyla alınır.

NOTLAR

ⁱİnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 12'nci maddesine göre, "Hiç kimsenin özel yaşamına, ailesine, konutuna ve haberleşmesine keyfi olarak karışamaz, onur ve ününe saldırılamaz. Herkesin bu tür karışma ve saldırılara karşı yasal korunma hakkı vardır". Bu bağlamda, kişilerin özel yaşamı içerisinde olan; cinsel ve üreme sağlığı haklarına saldırılamaz olması ve olası saldırı karşısında yasalar tarafından korunması İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi tarafından güvence altına alınmıştır.

ⁱⁱTürkiye tarafından 1954 yılında taraf olunan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), Anayasanın 90. maddesinin son fıkrası gereği bağlayıcıdır. AİHS işkence yasağı, özel ve aile hayatına saygı hakkı, ayrımcılık yasağı gibi sağlık hakkı ile ilgili dolaylı düzenlemeler barındırmaktadır. Devletin sağlık hakkı konusunda pozitif yükümlülüğünü ihlal ettiği durumlarda da AİHS uygulama alanı bulacaktır. AİHS'e taraf devletler üzerine bağlayıcı karar verebilme yetkisine sahip olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de sağlık hakkı ile ilgili kararlar vermektedir.

ⁱⁱⁱAvrupa Konseyi bünyesinde imzaya açılan, 3.12.2003 tarihinde Türkiye tarafından kabul edilen Sözleşme'nin girişinde, insana hem birey olarak hem de insan türünün bir üyesi olarak saygı gösterilmesi ve insan onurunun korunması gerektiği vurgulanmıştır. Sözleşme'de biyoloji ve tıbbın gittikçe artan bir hızla gelişmesi çerçevesinde biyoloji ve tıbbın kötüye kullanılmasının, insanlık onurunu tehlikeye sokacak eylemlere neden olabileceğine dikkat çekilmiştir. Ek olarak biyoloji ve tıbbın şimdiki ve gelecekteki kuşakların yararı için kullanılması gerektiği, bunun sağlanması için uluslararası işbirliğine ihtiyaç olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca biyoloji ve tıbbın uygulanmasında ortaya çıkan sorular ve bunlara cevaplar üzerinde

bir kamuoyu tartışması açılmasının teşvik edilmesinin önemli olduğu belirtilmiştir. Sözleşme'nin amacı; tüm insanların

haysiyetini, kimliğini koruyacak ve biyoloji ve tıbbın uygulanmasında ayırım yapmadan herkesin bütünlüğüne ve diğer hak ve özgürlüklerine saygı gösterilmesini ve Taraf Devletlerden bu Sözleşme'nin içeriğine uygun düzenlemelere gitmesini sağlamaktır (m.1). Sözleşme'nin genel hükümler bölümünde yer verilen biyoloji ve tıbbın uygulanmasında ayırım yapılmaması, haysiyetin korunması, kimliğin korunması, bütünlüğün korunması bireylerin hak ve özgürlüklerinin korunması yönündeki hükümler, cinsel sağlık ve üreme sağlığında haklar açısından önemli hükümlerdir.

^{iv} BM Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) kadınların üreme hakları ve cinsel hakları açısından önem taşıyan, Türkiye'nin 30 Temmuz 2002 tarihinde kabul ettiği bir uluslararası belgedir. Sözleşme "kadınlara karşı ayırım"ı tanımlar ve Taraf Devletlerin kadınlara karşı her türlü ayırımı kınaması ve ortadan kaldıracı bir politika izlemesini öngörür. CEDAW, kadınların cinsel sağlık ve üreme sağlığı haklarına eşit ve ayrımcılığa maruz bırakılmaksızın erişimi açısından çok sayıda önemli madde içerir. 10. Maddede, eğitimde eşit hak sağlamak ve ayrımcılığı önleme konu edilir ve alınacak önlemler arasında "aile planlaması bilgisi dahil özel eğitici bilgiyi temin etme"yi sayılır. 11. Maddeye göre kadınlara annelik sebebiyle uygulanan ayrımcılık önlenmeli, kadınlar etkin çalışma hakkını kullanabilmeli, gebelik süresince güvenli şartlarda çalışarak sağlığını ve gebeliğini koruyabilmeli, gebelik için zararlı işlerden korunmalı, izin süresince gerekli ücret veya tazminatları alabilmeli, gebelik ve annelik izni nedeniyle işten çıkarılmaları yasaklanmalı ve çıkarılanlar cezalandırılmalı, 12. Madde, Taraf Devletleri, kadınların tüm sağlık bakım hizmetlerinden erkeklerle eşit ölçüde faydalanmaları için, ayrımcılığı ortadan kaldıracak önlemleri almakla yükümlü kılar. Burada gebeliğin düzenlenmesi, istenmeyen gebeliklerin önlenmesi; gebelik, doğum ve doğum sonrası dönemlerde gerekli hizmetlerin ve yeterli beslenmenin altı çizilir. 14. Maddeye göre Taraf Devletler, kırsal kesimdeki kadınların gebeliğin düzenlenmesiyle ilgili bilgi, danışma ve hizmetler dahil olmak üzere yeterli sağlık hizmetlerinden faydalanma hakkını güvence altına alacak önlemleri almakla yükümlüdür. 16. Madde, evlilik ve aile ilişkileri içindeki ayrımcılığı ortadan kaldırmak için gerekli önlemlerin alınmasını öngörür ve bu alanda eşitlik için güvence altına alınması gereken haklar arasında, evlenip evlenmemeye karar verme, evlenilecek eşini özgürce seçme, serbest ve tam rızayla evlenme, çocuklarla ilgili konularda eşit hak ve sorumluluk, çocuk sayısına ve çocukların ne zaman dünyaya geleceklerine serbestçe ve sorumlulukla karar verme ve bu hakları kullanabilmeleri için bilgi, eğitim ve diğer vasıtalarla yararlanmada eşitlik. Bu maddeye göre ayrıca, Taraf Devletler çocuğun erken yaşta nişanlandırılması veya evlendirilmesini yasadışı saymakla yükümlüdür.

^v BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, Türkiye tarafından 3 Aralık 2008 tarihinde onaylanmış 28 Ekim 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir. BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, Türkiye tarafından 3 Aralık 2008 tarihinde onaylanmış 28 Ekim 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin 6. Madde, engelli kadınlar ile kız çocuklarının çok yönlü ayrımcılığa maruz kalmakta olduğunu kabul eder, taraf devletleri onların tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit koşullarda yararlanmalarını sağlamaya yönelik tedbirleri almakla; kadınların tam gelişimi, ilerlemesi ve güçlenmesini, Sözleşmede geçen hak ve özgürlüklerini kullanmalarını sağlamak için tüm önlemleri almakla yükümlü kılar. 7. Madde, engelli çocukların temel hak ve özgürlüklerinden tam olarak yararlanmalarını sağlanmasını, çocuğun en yüksek çıkarının gözetilmesini şart koşar. 12. Madde, engellilerin tüm bireylerle eşit haklara sahip olduğunu kabul eder; devletler engellilerin haklarını kullanırken ihtiyaç duyacakları desteği alabilmeleri için uygun önlemleri almakla yükümlüdür. Bu tedbirler istisnai önleyici uygun ve etkin güvenceleri de sağlamalıdır. 19. Madde, engellilerin eşit koşullar altında toplum içinde yaşama hakkını ortaya koyar ve bu haktan eksiksiz biçimde faydalanabilmesi için gerekli önlemlerin alınmasını öngörür. Engellilerin ikametgahlarını, nerede ve kiminle yaşayacaklarını eşit koşullar altında seçme ve özel bir yaşam düzenine zorlanmama hakkından faydalanabilmeleri ve toplum içinde yaşamaları için gerekli tüm toplumsal destek hizmetlerine erişimleri, kamusal hizmet ve tesislere eşit erişimleri sağlanmalı; toplumdan tecrit edilmeleri ve ayrı tutulmaları önlenmelidir. 22. Madde, engellilerin kişisel, sağlık ve rehabilitasyon bilgilerinin gizliliğinin eşit koşullarda korunmasını öngörür.

Sözleşmenin 23. Maddesine göre devletler engellilerin evlilik, aile, ebeveynlik ve özel ilişkilerde eşit haklara sahip kabul etmekle ve bu alanlarda ayrımcılığa maruz bırakılmalarını engellemek için önlem almakla yükümlüdür. Buna göre engellilerin aile kurma hakkını serbest irade ve rızayla kullanma, çocuklarının sayısına ve yaş aralığına, serbestçe ve sorumluluğunu taşıyarak karar verme, yaşlarına uygun bilgiye, üreme ve aile planlaması eğitimine erişim hakları vardır. Çocuklar dahil olmak üzere engelliler doğurganlıklarından mahrum bırakılmamalı, çocukların yararı üstün tutularak hak ve sorumlulukları güvence altına almalı, engellilerin çocuklarına bakarken ihtiyaç duydukları destekler devlet tarafından sağlanmalıdır. 25. Maddeye göre engellilerin ayrımcılığa maruz bırakılmaksızın en yüksek sağlık standardından yararlanma hakkı vardır. "Taraf Devletler engellilerin sağlıkla ilgili olarak rehabilitasyon da dahil olmak üzere, cinsiyete duyarlı sağlık hizmetlerine erişimini mümkün kılmak için uygun tüm tedbirleri alır." Devletler, "Parasız veya karşılanabilir bir maliyetle

sağlanan sağlık bakımı ve programlarının, engellilere diğer bireylerle aynı kapsam, kalite ve standartta sağlanmasını ve bu hizmetlerin cinsel ve üreme sağlığı ile halk sağlığı programlarını da içermesini sağlar". Engellilerin özellikle engellilikleri nedeniyle gereksinim duydukları sağlık hizmetleri sağlanmalı, sağlık hizmetleri kişilerin yaşadıkları yerlerin yakınlarına

götürülmelidir. Sağlık profesyonellerin engellilere sunduğu tıbbi bakım tüm bireylere sunulanla aynı kalitede olmalı ve bu bakım hastaların bağımsız ve aydınlatılmış onaylarına dayanmalı ve bunu sağlamak amacıyla önlemlerine yanı sıra kurumlara sağlık bakımı etiği ile birlikte engellilerin insan haklarıyla ilgili de eğitim verilmeli ve bilinç yaratılmalıdır. Engellilere sağlık bakımı veya hizmetlerinin sunulmamasını engelleyecek önlemler alınmalıdır.

^{vi} İstanbul Sözleşmesi, bir insan hakları ihlali olan kadınlara yönelik şiddet ve ev içi şiddeti önleme ve bu şiddet biçimleriyle mücadele konusunda en ileri düzeydeki hukuki araç olarak kabul edilir. Sözleşme, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yapısal ve tarihsel bir sorun olarak görür ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin bir biçimi olarak tarif ettiği kadına yönelik şiddeti bu yapısal eşitsizliğin bir sonucu olarak kabul eder. Sözleşme, kadınlara yönelik şiddet sürdükçe ve devletler bu sorunu görmezden geldikçe kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasının imkansız olduğunu ortaya koyar. Sözleşme ev içinde veya aileleri tarafından şiddete maruz bırakılan bireyleri de kapsar ve devletleri bu şiddet biçimlerinin tamamını dikkate almakla, bunları önleyecek tüm önlemleri almakla, maruz bırakılanları korumakla ve saldırganları cezalandırmakla yükümlü kılar. İstanbul Sözleşmesi, kadınlara yönelik şiddet ve ev içi şiddetin cinsel boyutunu açıkça belirtir; cinsel taciz ve cinsel saldırı, zorla evlendirme, genital sakatlamayı kadınlar ve kız çocuklarının sıkça maruz bırakıldıkları ve eşitliği önleyen cinsel şiddet biçimleri olarak vurgular. Silahlı çatışmalarda sivil halk ve özellikle de kadınların yaygın veya sistematik biçimde cinsel saldırı ve cinsel şiddetle karşılaştıklarını ve çatışmalardan sonra toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin artma potansiyeli olduğunu hatırlatır. Sözleşme şiddet mağduru olan kadınlar, çocuklar, LGBTI+lar gibi kırılgan gruplarla beraber taraf devlette yaşayan herkesi kapsar. 16. Maddeye göre taraflar, özellikle cinsel suç işleyenlerin yeniden suç işlemelerini önlemeye yönelik eğitim programları oluşturulması veya desteklenmesi için yasal veya diğer tedbirleri almalıdır. 17. Maddeye göre, cinsel ve şiddet içeren aşağılayıcı içeriklere erişim sağlayan bilgi ve iletişim ortamıyla baş etmek için özel sektör ve medya işbirliği yapılmalıdır. "Cinsel şiddet mağdurlarına destek"le konulu 25. Maddeye göre, cinsel şiddete maruz bırakılanlar için tıbbi ve adli tıp muayenesi yapmak, travma desteği ve danışmanlık hizmetleri sağlamak üzere uygun, yeterli sayıda ve kolayca erişilebilen, cinsel saldırıyla ilgili kriz merkezleri veya cinsel şiddet sevk merkezleri oluşturmak üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri almak devletlerin yükümlülüğüdür. "Cinsel saldırı dahil olmak üzere cinsel şiddet eylemleri" konulu 36. Madde, Kasten ve onay olmaksızın gerçekleştirilen cinsel şiddet eylemlerinin cezalandırılmasını için gerekli yasal veya diğer tedbirleri sıralar ve ev içinde, eski veya mevcut eşler arasında gerçekleşen olayları da kapsar. 32. Maddeye göre devletler, zorla gerçekleştirilen evliliklerin geçersiz ve hükümsüz kılınabilmesini veya sona erdirilmesini temin edecek yasal veya diğer tedbirleri almalıdır. Erken yaşta ve zorla evlendirmeyi ele alan 37. Madde, "Genital sakatlama"yı ele alan 38. Madde, "kürtaj ve kısırlaştırmaya zorlama"yı ele alan 39. Madde, bu maddelerde belirtilen suçlara yardım ve yataklık veya yeltenmekle ilgili 41. Madde ve "cinsel taciz"le ilgili 40. Madde, taraf devletleri burada sayılan suçları işleme girişiminde bulunan, işleyen ve işlenmesine yardım edenlerin cezalandırılmasını temin etmek için gerekli yasal veya diğer tedbirleri almakla yükümlü tutar.

^{vii} Türkiye'nin de imzaladığı Eylem Programı'nda, bireylerin cinsel sağlık ve üreme sağlığı ve hakları sağlığı önceliklendirilmiş ve bu haklara erişim için toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması gerektiğine özel olarak vurgu yapılmıştır. Dünyada ve Türkiye'de üreme sağlığı 1994 yılına kadar genel olarak sağlıkta "anne ve çocuk sağlığı ve aile planlaması hizmetleri" üzerine odaklandı. Anne ve çocuk sağlığı yaklaşımı, sadece kadının doğurganlık (üreme) rolü üzerinde durdu ve hatta bu dar kapsamın içinde bile sadece çocuk doğurma ve doğurganlığın düzenlenmesi olarak algılandı ve kadın sağlığının diğer boyutları dışarıda bırakıldı. İlk defa 1994 yılında Kahire'de yapılan Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı'nda (International Conference on Population and Development - ICPD) üreme sağlığı kavramı "Üreme sistemi işlevleri ve süreci, sadece hastalık ve sakatlığın olmaması değil, tüm bunlara ilişkin fiziksel, mental ve sosyal yönden tam bir iyilik halinin olmasıdır" olarak tanımlanmıştır. Ayrıca bu tanımda, insanların tatmin edici ve güvenli bir cinsel yaşamlarının olması, üreme yeteneğine sahip olmaları, üreme yeteneklerini kullanmada karar verme özgürlüğüne sahip olmaları da vardır. Nüfus Kalkınma konferansının en önemli sonuçlarından birisi üreme sağlığı kavramı ve üreme haklarıdır. Bu konferansın sonuçları daha sonra, 1995'te Pekin'de yapılan IV. Dünya Kadın Konferansı'nda da bir kez daha vurgulanmış ve eylem planında yer almıştır. Eylem Planı'nda "Tüm çiftlerin ve bireylerin dünyaya getirecekleri çocuk sayısı ve aralığına özgür ve sorumlulukla karar verme ve bunun için gerekli bilgi, eğitim ve araçlara ulaşma hakkı vardır, bu bağlamda çiftlerin ve bireylerin sorumluluğu kendi yaşamları ve çocuklarının geleceği ile ilgili ihtiyaçları ve toplumlarına karşı sorumluluklarını göz önüne alır" şeklinde tanımlanmıştır. Bu haklar bireylerin evlenme ya da evlenmeme konusunda özgür karar verme hakları, cinsel istismar ve erken ve zorla evlendirilmeye karşı korunma hakkı, bilimsel gelişmelerden haberdar olma hakkı gibi bir dizi hakkı içerir. Bkz. http://bizimaramizda.org/sites/default/files/2021-01/ureme-haklari_icc.pdf.

^{viii} 1994 yılındaki Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı'ndan bir yıl sonra, 1995 senesinde Pekin'de gerçekleşen Dünya 4. Kadın Konferansı, "toplumsal cinsiyet eşitliği" kavramının BM dokümanlarına girmesi açısından oldukça önemli ve progresif bir metindir. Pekin Deklarasyonu'na göre kadınların sağlıklarının bütün yönlerini, özellikle doğurganlıklarını

kontrol etme haklarının açıkça tanınması ve onaylanması, kadınların güçlendirilmesinin temeli olarak belirlenmiş; sağlık hizmetlerinde kadınlara eşit davranılması ve eşit erişimlerinin güvence altına alınması, cinsel sağlık ve üreme sağlığı eğitiminin de eğitimin önemli bir parçası olduğu gibi konular deklarasyonda açık bir şekilde yer almıştır.

^{ix} Birleşmiş Milletler, 2030 yılına kadar yoksulluğu ve eşitsizliği sona erdirmek adına bir dizi küresel hedef oluşturmaya karar verdiğinde; lezbiyen, gey, biseksüel ve transların hak ve ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması için çaba harcadı. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları 2015 yılında kabul edildi ve 193 hükümet tarafından "herkese" ve "her yerde" uygulanacağı ve "kimseyi geride bırakmayacakları" ifade edilerek imzalandı. SKA'lar açık bir şekilde LGBTİ+ eşitliği talebini vurgulamamış olsa da, herkes için eşitliği ilerletmek adına önemli bir potansiyel taşımaktadır. (Bkz. <https://bizimaramizda.org/sites/default/files/2021-01/surdurulebilir-kalkinma-hedefleri-ve-lgbti-kapsayiciligi-rehberi.pdf>) Kalkınma çalışmalarının merkezinde yer alan temel konulardan biri de sağlıktır. Sağlığın bir alt başlığı olarak cinsel sağlık alanında da sağlık hizmet sunucuları tarafından geri çevrilme, ayrımcılık, damgalama gibi durumların özellikle kilit grupları (LGBTİ+'lar, mülteciler, engelliler vb.) olumsuz etkilediği görülmektedir. SKA'lar arasında yer alan Amaç 3 Sağlık ve Kaliteli Yaşam, Amaç 4 Nitelikli Eğitim, Amaç 5 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Amaç 10 Eşitsizliklerin Azaltılması ve Amaç 17 Amaçlar için Ortaklıklar, cinsel haklar alanında yapılan savunuculuk çalışmalarında kilit gruplar açısından önemli alt hedefleri içermektedir.

^x Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğiyle ilgili bir dizi uluslararası ilke ortaya koymak amacıyla 2006 yılında Endonezya'nın Yogyakarta şehrinde bir araya gelen bir grup saygın insan hakları uzmanının hazırladığı Yogyakarta İlkeleri, tüm ülkelerin uyması gereken bağlayıcı uluslararası hukuki standartlar konmasını olumlayan bir insan hakları rehberdir. Çok geniş yelpazede insan hakları standartlarını ve bunların cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği konularındaki uygulamalarını ortaya koyar. Belge 2017 yılında bir grup uzmanın yaptığı çalışmayla genişletilmiş, yeni versiyon Yogyakarta İlkeleri+ 10 adıyla yayımlanmıştır. LGBTİ+'lar genel olarak sağlığa ve CSÜS'e erişimde birçok ihlale ve engele maruz bırakılmaktalar. CSÜS alanında en sık görülen ihlaller arasında, HIV testlerinin erişilebilir olmaması, trans geçiş süreçlerindeki ve jinekoloji hizmetlerindeki ihlal ve ayrımcılıklar, intersekslerin tıbbi gerekçelerle onayları olmaksızın maruz bırakıldığı operasyonlar, trans seks işçilerinin öldürülmesi ve maruz bırakıldıkları işkence ve kötü muameleler sayılabilir. Yogyakarta İlkeleri'nden 1. İlke: evrensel insan haklarından yararlanma hakkı, 2. İlke: eşitlik ve ayrımcılığa uğramama hakkı, 3. İlke: kanun önünde tanınma hakkı, 4. İlke: yaşam hakkı, 17. İlke: en yüksek sağlık standardına erişebilme hakkı, 18. İlke: tıbbi istismardan korunma hakkı başta olmak üzere pek çok ilke, LGBTİ+'ların sağlık alanında yaşadıkları hak ihlalleriyle ilişkilidir ve belge bu ihlallere karşı uluslararası insan hakları standartları üzerinden tüm devletlerin taşıdıkları hukuki yükümlülüklerini ortaya koyar.

^{xi} Dünya Sağlık Örgütü, Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Af Örgütü'nün tanımlarından yararlanılmıştır.